

Tip2 Diyabetes Mellitus Tanılı Hastaların Geleneksel ve Tamamlayıcı Tedavi Kullanma Durumunun Değerlendirilmesi*

Evaluation of Traditional and Complementary Treatment Use in Patients with Type 2 Diabetes Mellitus

Burcu Alkanⁱ, Nilüfer Emreⁱⁱ, Sevgi Gökcüoğluⁱⁱⁱ, Aysun Özşahin^{iv}, Tamer Edirne^v

ⁱUzm. Dr, Afyonkarahisar Sandıklı İlçe Sağlık Müdürlüğü, <https://orcid.org/0000-0003-0594-8792>

ⁱⁱDoç. Dr, Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği AD, <https://orcid.org/0000-0002-6519-0920>

ⁱⁱⁱArş.Gör.Dr, Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi AD, <https://orcid.org/0000-0002-4105-2865>

^{iv}Prof.Dr. Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği AD. <https://orcid.org/0000-0002-5768-4146>

^vProf.Dr. Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği AD. <https://orcid.org/0000-0001-9683-5624>

ÖZ

Amaç: Araştırmada Denizli’de üçüncü basamak sağlık kuruluşuna başvuran tip 2 diyabetes mellitus hastalarının geleneksel ve tamamlayıcı tedavi kullanımına ilişkin tutum ve davranışlarını belirlemek amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırma tanımlayıcı niteliktedir. Araştırmanın verileri 2020 Kasım-2021 Mayıs tarihleri arasında Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi endokrinoloji polikliniğine gelen, araştırma için gönüllü olan 183 tip 2 diyabetes mellitus hastalarının katılımıyla toplanmıştır. Verileri toplamak için 27 sorudan oluşan anket kullanılmıştır.

Bulgular: Katılımcıların geleneksel ve tamamlayıcı tedavi tavsiyelerinin en çok aile, komşu gibi yakın çevreden aldığı ve bu tavsiyelerin de en çok tarçın, aloe vera, çörek otu olduğu tespit edilmiştir. Tip 2 diyabetes mellitus hastalarının geleneksel ve tamamlayıcı tedaviyi kullanma nedenleri sorgulandığında %55,6 oranında hastalığın ilerlemesini engellemek, %37,8 oranında tamamen iyileşmeyi istemek olduğu tespit edilmiştir. Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi kullanan ve kullanmayan hastaların cinsiyet, yaşadığı yer, gelir, eğitim ve medeni durumu gibi sosyo-demografik özellikleri, diyabet yılı, kullandığı ilaç türü, ilaç, egzersiz ve diyet uyum durumları, HbA1c ≤ 7 ile $7 <$ olanlar arasında fark olmadığı görülmüştür.

Sonuç ve Öneriler: Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi kullanımının tip 2 diyabetes mellitus hastalarında yaygın olduğu görülmüştür. Diyabet hastalarının geleneksel ve tamamlayıcı tedaviyi etkin ve güvenilir bir şekilde kullanımını sağlamak açısından sağlık profesyonellerinin bu alanda yeterli ve gerekli bilgiye sahip olmaları aynı zamanda modern tıbbın yanında geleneksel ve tamamlayıcı tedaviye de gereken önemi vererek uygulamaları oldukça önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Tip 2 Diyabetes Mellitus, Geleneksel ve Tamamlayıcı Tedavi, Geleneksel Tedavi, Sağlık

ABSTRACT

Objective: The aim of this study was to determine the attitudes and behaviors of type 2 diabetes mellitus patients who applied to a tertiary health care institution in Denizli regarding the use of traditional and complementary therapies.

Method: The research is descriptive. The data of the study were collected with the participation of 183 type 2 diabetes mellitus patients who came to Pamukkale University Faculty of Medicine Hospital endocrinology outpatient clinic between November 2020 and May 2021 and volunteered for the study. A questionnaire consisting of 27 questions was used to collect the data.

Result: It has been observed that the use of traditional and complementary treatment is common in type 2 diabetes mellitus patients. In order to ensure the effective and reliable use of complementary and alternative treatment by patients with diabetes mellitus, it is very important that health professionals have sufficient and necessary knowledge in this field and that they give due importance to traditional and complementary treatment as well as modern medicine.

Conclusion: It has been observed that the use of traditional and complementary treatment is common in type 2 diabetes mellitus patients. In order to ensure the effective and reliable use of traditional and complementary treatment by patients with diabetes mellitus, it is very important that health professionals have sufficient and necessary knowledge in this field and that they give due importance to traditional and complementary treatment as well as modern medicine.

Keyword: Type 2 Diabetes Mellitus, Traditional and Complementary Therapies, Traditional Treatment Systems, Health

* Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2024;14(3):579-586

DOI: 10.31020/mutftd.1436762

e-ISSN: 1309-8004

Geliş Tarihi – Received: 14 Şubat 2024; Kabul Tarihi - Accepted: 03 Eylül 2024

İletişim - Correspondence Author: Burcu Alkan <burcualkan21@gmail.com>

Etik kurul onayı: Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu (Tarih: 13/10/2020, No: 60116787-020/63685)

Giriş

Diyabet, pankreas yeterli insülin üretmediğinde veya vücut ürettiği insülini etkili bir şekilde kullanamadığında ortaya çıkan, önemli morbidite, mortalite ve uzun vadeli komplikasyonları olan kronik bir hastalıktır.^{1,2}

Tarih sahnesinde insanlığın var olmasıyla birlikte pek çok hastalık da ortaya çıkmaya başlamış olup bu hastalıklara doğadan ve geçmişten gelen deneyimlerden faydalanarak şifa aranması geleneksel ve tamamlayıcı tedavi (GETAT) yöntemleri doğurmuştur. Dünya Sağlık Örgütü tarafından hastalıkları teşhis, tedavi veya sağlığı korumaya yönelik bitki, hayvan ve mineral temelli sağlık uygulamaları, yaklaşımları, bilgi ve inançları, ruhsal terapiler olarak tanımlanmaktadır. Modern tıptan farklılıklar göstermekle birlikte toplumların kültürel yapıları, dini inanışları, felsefeleri ve tecrübelerinden şekillenmektedir.²⁻⁴ Çin, Japonya, Afrika, Malezya gibi dünyanın çeşitli ülkelerde pek çok farklı GETAT kullanılmaktadır.⁵

Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi kullanma nedenlerini inceleyen bazı çalışmalar, bu tedaviye yönelmenin en önemli faktörü olarak T2DM hastalığını tedavi etmek veya yönetmek için farmakolojik yöntemlerin kısıtlılıkları olduğunu göstermişlerdir.⁶ Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi kullanımının glisemik kontrol üzerindeki etkisi hala tartışmalıdır. Birkaç kanıt, GETAT kullanımının, özellikle farklı şifalı bitkiler ve takviyelerin diyabet yönetimi ve kişisel bakım için faydalı olabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte GETAT bağlı yan etki ve artan bağımlılığın glisemik kontrol ve hastaların yaşam kalitesi üzerinde olumsuz bir etkisi olabilir.⁷ Türkiye’de yapılan bir çalışmada diyabet süresinin artmasıyla GETAT kullanım oranının arttığını gösterilmiştir.⁸ Diyabet hastaları ayaklarda yanma, ağrı ve yaralar için bal, kantaron yağı, vazelin sürme, kına, ayağa buz uygulama ve ayakları soğuk suyun içine sokma gibi GETAT yöntemlerini kullanmışlardır.⁹

Araştırmanın amacı T2DM hastalarının hastalıkları için GETAT kullanıp kullanmadığı, GETAT kullanımını etkileyen sosyodemografik özellikleri, hastalığa bağlı özellikleri ve kullanım durumuna göre glukoz regülasyonları, yan etki durumlarını öğrenmektir.

Gereç ve Yöntem

Araştırma Tasarımı

Araştırma tanımlayıcı tipte tasarlanmıştır, genel tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür.

Evren ve Örneklem

Çalışmaya Kasım 2020-Mayıs 2021 tarihleri arasında Denizli ili Pamukkale Üniversitesi Hastanesi endokrin polikliniklerine gelen gönüllü T2DM hastaları dahil edilmiştir. Çalışmaya katılmaya gönüllü gruba “Gönüllü onam formu” okutulduktan sonra araştırmacı tarafından hazırlanan anket formu yüz yüze uygulanmıştır. Anket uygulamasında gelişebilecek veri kayıplarını önlemek için daha fazla kişiye ulaşılması amaçlanmış ve toplam 183 gönüllü üzerinde anket uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları ve Analizi

Literatürdeki benzer çalışmalar araştırmacılar tarafından incelenmiş ve bu çalışmalara dayanılarak bir anket formu oluşturulmuştur. Toplam 27 sorudan oluşan anketteki soruların yedi tanesi sosyodemografik özellikler, dokuz tanesi hastalıkla ilgili durumlar, 11 tanesi hastaların kullandığı bitkisel tedaviler ve bu konudaki düşüncelerini sorgulamaktadır. Anket yüz yüze görüşme yöntemi kullanılarak Helsinki İlkeler Deklarasyonu’na uygun olarak uygulanmıştır.

Çalışmaya dahil edilme kriterleri: Çalışma hakkında bilgilendirilen, katılmaya gönüllü olanlar, tüm sorulara cevap verenler, ≥ 18 yaş ve üstünde olanlar, demans, öğrenme güçlüğü, bilişsel veya iletişim bozukluğu olmayan T2DM hastaları dahil edilmiştir.

Çalışmaya dahil edilmeme kriterleri: Anket formunda eksik cevap verenler, çalışmaya katılmaya gönüllü olmayanlar ve 18 yaşından küçük olanlar, demans, öğrenme güçlüğü, bilişsel veya iletişim bozukluğu olanlar çalışmadan dışlanmıştır.

İstatistik analiz

Tanımlayıcı istatistik yöntemler kullanıldı, veriler tablolar halinde; gönüllü sayısı (n) ve yüzde (%) şeklinde ifade edildi. SPSS 25 lisans yazılımı kullanılarak veriler analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler, kesikli değişkenler ise yüzde (%), sürekli değişkenlerde aritmetik ortalama \pm standart sapma olarak tanımlanmıştır.

Etik Onay

Araştırma için Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 13/10/2020 tarihli ve 60116787-020/63685 sayılı onay alınmıştır.

Bulgular

Çalışmada yer alan 183 katılımcının yaş ortalaması $56,67 \pm 12,0$ (min:23 max:84) olup, %50,3 (n=92) ü kadın ve %50,8 (n=93) ilköğretim mezunudur. %74,3'ünün geliri-gideri eşittir. %58,5'i il merkezinde yaşamaktadır. %50,8'inin BKİ ≥ 30 olarak saptanmıştır. (**Tablo 1**)

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Değişkenler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	92	50,3
Erkek	91	49,7
Medeni Durum		
Bekar	31	16,9
Evli	152	83,1
Öğrenim Durumu		
İlköğretim	93	50,8
Lise	57	31,1
Üniversite	33	18,0
Gelir Durumu		
Geliri giderin az	28	15,3
Geliri giderine eşit	136	74,3
Geliri giderinden fazla	19	10,4
Yaşadığı Yer		
Köy	27	14,3
İlçe	49	26,8
İl merkezi	107	58,5
Beden Kitle İndeksi		
18,5-24,9	20	10,9
25-29,9	70	38,3
≥ 30	93	50,8
Toplam	183	100

Hastaların HbA1c ortalaması $7,67 \pm 1,23$ (min=5,3 max=11,7) olup, %30,6 (n=56)'sı 10 yılın üzerinde DM tanısı mevcuttur. Hastaların %40,4'ü 1-5 yıl DM tanılı, %29,0'ı 6-10 yıl DM tanılı, %30,6'sı ise 10 yıldan uzun süreli DM tanılıdır. (**Tablo 2**)

Tip 2 diyabetes mellitus hastalarının %55,7'sinin eşlik eden kronik hastalığı mevcuttur. T2DM tedavisi olarak hastaların %57,9'u oral antidiyabetik ilacı kullanmakta olup DM tedavi alan hastaların %65'i düzenli olarak ilaçlarını kullandıklarının belirtmişlerdir. T2DM hastalarının %54,1'i her zaman düzenli doktor kontrolüne

gittiklerini, %47,5'i bazen egzersiz yaptıklarını, %69,4'ü bazen diyetlerine dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. (**Tablo 2**)

Tablo 2. Katılımcıların DM hastalığına ait özellikleri ve tedavi uyumları

Değişkenler	n	%
Diyabetes Mellitus Tanısı		
1-5 yıl	74	40,4
6-10 yıl	53	29,0
10 yıldan fazla	56	30,6
Eşlik Eden Kronik Hastalık		
Evet	102	55,7
Hayır	81	44,3
Diyabetes Mellitus Tedavi		
Yalnızca Oral Antidiyabetik İlaç	106	57,9
Yalnızca İnsülin	40	21,9
Oral Antidiyabetik İlaç ve İnsülin	24	13,1
Oral Antidiyabetik İlaç ve İnsülin dışı enjektabl	13	7,1
İlaçların Düzenli Kullanımı		
Her zaman	119	65,0
Bazen	59	32,2
Hiçbir zaman	5	2,7
Düzenli Doktor Kontrolü		
Her zaman	99	54,1
Bazen	81	44,3
Hiçbir zaman	3	1,6
Düzenli Egzersiz Yapma		
Her zaman	34	18,6
Bazen	87	47,5
Hiçbir zaman	62	33,9
Diyete Uyum		
Her zaman	29	15,8
Bazen	127	69,4
Hiçbir zaman	27	14,8
Toplam	183	100

Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi ile ilgili hastaların %66,1 (n=121)'i herhangi bir durum için kullandıkları ve %24,6'sı (n=45) ise T2DM hastalığı için GETAT kullandıkları saptanmıştır. 45 hastanın %13,4 'ü GETAT kullanırken diyabet ilaçlarını kullanmayı bırakmış ve %62,2'si kullandığı tedavi konusunda doktorunu bilgilendirmediği görülmüştür. Aile-akraba (%33,3), komşu (%35,6), sosyal medya/internet (%17,8), televizyon (%6,7), aktar (2,2), doktor (2,2) ve eczacı (2,2) önerileriyle GETAT kullandıkları saptanmıştır. Hastaların %26,7'si T2DM nedeniyle kullanılan GETAT'ı yararlı bulduğunu, %51,1'i ise kısmen yararlı bulduğunu belirtmiştir. GETAT başkalarına önerenlerin oranı %26,7 olarak görülmüştür. (**Tablo 3**)

Tip 2 diyabetes mellitus hastaların kullandıkları GETAT sorulduğunda sırasıyla tarçın (%22,2), aloe vera (%20,0), çörek otu (%13,3), nar ekşisi (%11,1), kekik (%6,7), zeytin yaprağı (%6,7), sarımsak (%2,2) ve bunların birlikte kullanımları (tarçın+zeytin yaprağı, tarçın+kekik) olduğu tespit edilmiştir. (**Tablo 3**)

Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi kullanan ve kullanmayan hastaların cinsiyet, yaşadığı yer, gelir, eğitim ve medeni durumu gibi sosyo-demografik özellikleri, T2DM yılı, kullandığı ilaç türü, ilaç, egzersiz ve diyet uyum durumları, HbA1c 7 ve altında olanlarla 7'nin üzerinde olanlar arasında fark olmadığı saptanmıştır. (her bir değer için p>0,05)

Tablo 3. Katılımcıların GETAT kullanımlarına ilişkin özellikler

Değişkenler	n	%
Daha önce herhangi bir durum için GETAT kullandınız mı?		
Evet	121	66,1
Hayır	62	33,9
DM hastalığı nedeniyle GETAT kullandınız mı?		
Evet	45	24,6
Hayır	138	75,4
Diyabet hastalığınız nedeniyle kullandığınız GETAT'a hastalığınızın hangi aşamasında başladınız?*		
Tanıdan hemen sonra	24	53,3
Hastalığın ilerleyen dönemlerinde	21	46,7
Diyabet hastalığınız nedeniyle GETAT kullanırken diyabet ilaçlarınızı bıraktınız mı?*		
Bitkisel tedaviyi kullanırken bıraktım sonra tekrar başladım	3	6,7
Hiç bırakmadım	39	86,7
Bitkisel tedaviyi kullanırken bıraktım sonra tekrar başlamadım	3	6,7
Diyabet hastalığınız nedeniyle kullandığınız GETAT kullanma nedeniniz nedir?*		
Tamamen iyileşmek için	17	37,8
Hastalığın ilerlemesini engellemek için	25	55,6
Diğer tıbbi tedavilerin işe yaramadığını düşündüğünüz için	1	2,2
Diyabet hastalığına bağlı şikayetleriniz arttığı zaman kullanma	2	4,4
Diyabet hastalığınız için kullandığınız GETAT nedeniyle yan etki yaşadınız mı?*		
Evet	2	4,4
Hayır	43	95,6
Diyabet hastalığınız nedeniyle kullandığınız GETAT'ı yararlı buluyor musunuz?*		
Evet	12	26,7
Kısmen	23	51,1
Hayır	10	22,2
Diyabet hastalığınız nedeniyle kullandığınız GETAT hakkında doktorunuza bilgi verdiniz mi?*		
Evet	17	37,8
Hayır	28	62,2
Diyabet hastalığınız nedeniyle kullandığınız GETAT'ı başkalarına önerir misiniz?*		
Evet	12	26,7
Hayır	33	73,3
Toplam	45	100

*Yüzdeler GETAT kullanan hastalar (n=45) üzerinden yapılmıştır.

Tartışma

Diyabetes mellitus hastalarında GETAT kullanımının yaygın olduğu ve bu yöntemlere başvurma sıklığının %17 ile %72,8 arasında yer aldığı bildirilmiştir.¹⁰ Bu çalışmada katılımcıların %66,1'inin GETAT kullandığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde benzer şekilde çalışmalar mevcuttur. Wazaify ve arkadaşlarının çalışmasında hastaların %16,6'sının, Çalık'ın çalışmasında hastaların %18,7'si, Pınar ve arkadaşlarının çalışmasında hastaların % 22'sinin, Yıldırım ve Marakoğlu'nun yaptığı çalışmada hastaların %36,7'sinin, başka bir çalışmada hastaların %51,3'ünün GETAT kullandıkları görülmüştür.¹¹⁻¹⁵ Raja ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada diyabet hastalarının %80,1'i, İran'da bir çalışmada ise hastaların %97,7'si GETAT tercih etmektedir.^{16,17}

Çalışmamızda katılımcıların %62,2'si; Çalık ve arkadaşlarının çalışmasında hastaların %36,8'i, Bellikci-Koyu ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada hastaların %81'i kullandıkları yöntem hakkında sağlık profesyonellerine bilgi vermedikleri görülmüştür.^{12,18} Öztürk ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada diyabetes mellitus hastalarının %82,3'ünün hekimlerin bilgisi olmaksızın GETAT kullandıkları saptanmıştır.¹⁹ Pınar ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada GETAT kullanan diyabet hastalarının tamamı GETAT'ı hekime danışmadan kullanmışlardır.¹³

Çalışmamızda diyabet hastalarının kullandıkları GETAT sırasıyla komşu, aile- akraba önerileriyle kullandıkları saptanmıştır. Topuz'un çalışmasında hastaların GETAT kullanımı ile ilgili bilgi kaynağı sorgulandığında akraba ve komşuların yüksek oranda olduğu görülmüştür.¹⁵ Bellikci-Koyu ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada GETAT

kullanan hastaların önemli bir kısmı ürünleri komşu- tanıdık tavsiyesi ve gazete-televizyondan ürünü aldığını bildirmiştir.¹⁸ Kaynak ve Polat'ın yaptığı çalışmada komşular-arkadaşlar ve televizyon-gazete-internet bilgi kaynağı olarak eşit oran ile ilk sırada yer almaktadır.²⁰ Numanoğlu'nun yaptığı çalışmada hastaların GETAT ile ilgili ilk iki sıradaki bilgi edinme kaynaklarının sırasıyla çevre ve medya olduğu belirlenmiştir.²¹ Yurtdışı çalışmalar incelendiğinde Raja ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada diyabet hastalarının kullandıkları GETAT'ı en çok sırasıyla aile, geleneksel şifacı; Radwan ve arkadaşlarının çalışmasında ise aile, arkadaş önerileriyle kullandıkları saptanmıştır.^{6,16}

Araştırma sonuçlarımıza göre T2DM hastalığı nedeniyle kullanılan GETAT'ın yararlı olduğunu düşünen oranı %26,7, kısmen yararlı olduğunu düşünen oranı %51,1 olarak bulunmuştur. T2DM hastalığı nedeniyle kullandığı GETAT'ı başkalarına önerenlerin oranı %26,7 olarak görülmüştür. Yıldırım ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada diyabet hastalarının %98,6'sı GETAT'ın faydalı olduğunu düşünmektedir.¹⁴

Tip 2 diyabetes mellitus hastalarına kullandıkları GETAT sorulduğunda tarçın, aloe vera, çörek otu olduğu tespit edilmiştir. Bellikci-Koyu ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada hastalar tarçın, bitkisel karışımlar, çörek otu ve kekik; Numanoğlu'nun yaptığı çalışmada katılımcılar en fazla çörek otu, tarçın, sarımsak; Pınar ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada en çok tarçın, limon, nar ekşisi kullandıklarını söylemişlerdir.^{13,18} Yıldırım ve arkadaşlarının çalışmasında ise diyabet hastaları tarafından en sık kullanılan üç bitkisel tedavi çörek otu, çörek otu yağı ve tarçın olup hastaların büyük çoğunluğu çörek otu ve çörek otu yağını birlikte kullanmaktadır.¹⁹ Ülkemizde yürütülmüş başka çalışmalarda diyabet hastalarının zeytin yaprağı ve çörek otunu sık tercih ettiği görülmüştür.²²⁻²⁴ Wazaify ve arkadaşlarının çalışmasında hastaların en sık anason, zencefil ve yeşil çay kullandıkları bildirilmiştir.¹¹ Tayland'da bir çalışmada endokrin polikliniğine başvuran diyabet hastalarının zerdeçal, reishi mantarı, tarçın, kudret narı, ginsengi sık kullandıkları bulunmuştur.²⁵

Araştırma sonuçlarımıza göre T2DM hastalarının GETAT kullanma nedenleri sorgulandığında hastaların %55,6'sı hastalığın ilerlemesini engellemek, %37,8'i tamamen iyileşmek, %4,4'ü diyabet hastalığına bağlı şikayetleri arttığı zaman kullanmak amacıyla başvurduğu görülmüştür. Bir çalışmada diyabet hastalarının %14,5'si diyabet hastalığı sürecinin yavaşlattığı, %6,6'si kan-glukoz seviyelerini düşürmesi nedeniyle GETAT yöntemlerini tercih etmiştir.¹² Oksel ve Şişman'ın diyabet hastalarında yaptığı bir çalışmada hastaların %89,6' sının kan şekerini düşürmek, %8,7'sinin ise diyabet komplikasyonlarından diyabetik ayağı önlemek için GETAT yöntemlerini tercih etmişlerdir.²⁷ GETAT erişiminin daha kolay olması, ekonomik yük getirmeyişi, medya yoluyla yararlı olduklarından bahsedilmesi nedeniyle diyabet hastaları kullanmaktadır.^{1,28,29} Küçükgüçlü ve arkadaşlarının diyabetli hastalarda yaptığı çalışmada hastaların %71,5'i kan şekerini düşürmek; Wazaify ve arkadaşlarının çalışmasında ise hastaların diyabetin semptomlarını azaltmak için GETAT yöntemlerine başvurduklarını belirtmişlerdir.^{11,28}

Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi kullanan ve kullanmayan hastaların cinsiyet, yaşadığı yer, gelir, eğitim ve medeni durumu gibi sosyo-demografik özellikleri, T2DM yılı, kullandığı ilaç türü, ilaç, egzersiz ve diyet uyum durumları, hbA1c ≤ 7 ile $7 <$ olanlar arasında fark olmadığı görülmüştür. Ülkemizdeki birçok çalışmada, diyabet hastalarında GETAT kullanımının cinsiyet, eğitim düzey, meslek, medeni durum gibi sosyo-demografik özellik veya tıbbi beslenme tedavisi uygulama durumuna göre değişmediği rapor edilmiştir.^{20,22,23} Bellikci-Koyu ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada da GETAT kullanımı ile sosyo-demografik özellikler arasında ilişki saptanmamıştır.¹⁸ Güven'in çalışmasında 60-69 yaş grubunda, kadın, ilkökul mezunu, evli, ev hanımı, çekirdek aile tipi, doğum yeri köy, ilde ikamet eden, geliri gidere denk, diyabetes mellitus dışında kronik hastalığı olanların GETAT uygulaması yöntemlerini diğer gruplara göre fazla kullandığı ancak aralarındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır.³⁰ Raja ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada yaş, cinsiyet, eğitim durumu, çalışma durumu, medeni durum gibi sosyodemografik özellikler, diyabet süresi, diyabetle ilişkili komplikasyonlar ve HbA1c glisemik kontrol GETAT kullanımıyla

anlamli bir şekilde ilgili bulunmuştur.¹⁶ Tayland'da endokrin polikliniğindeki diyabet hastalarıyla yapılan bir çalışmada hastalarda GETAT kullananlarla kullanmayanlar arasında HbA1c arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır.²⁵ Khalaf ve Whitford yaş, cinsiyet; Manya ve arkadaşlarının doğum yeri; Ceylan ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada yaş, doğduğu yer, aile tipi ile GETAT kullanımı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.^{8,31,32}

Sonuç ve Öneriler

Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi kullanımının diyabet hastalarında yaygın olduğu görülmüş olup sağlık profesyonellerinin bilgisi dahilinde olmayan kullanımlar da siktir. Diyabet hastalarının bilinçsiz bir şekilde geleneksel ve tamamlayıcı tedavi kullanımını önlemek, etkin ve güvenilir bir şekilde kullanımını sağlamak açısından sağlık profesyonellerinin bu alanda yeterli ve gerekli bilgiye sahip olmaları aynı zamanda modern tıbbın yanında geleneksel ve tamamlayıcı tedaviye de gereken önemi vererek uygulamaları oldukça önem taşımaktadır.

Bilgi

Herhangi bir fondan ya da finans kaynağından destek alınmamıştır. Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Etik Onay

Araştırma için Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 13/10/2020 tarihli ve 60116787-020/63685 sayılı onay alınmıştır.

Araştırmacı Katkı Oranı Beyanı

Burcu Alkan: Fikir, tasarım, veri toplama ve işleme, kaynak taraması, makale yazımı, eleştirel inceleme

Nilüfer Emre: Fikir, tasarım, danışmanlık/denetleme, analiz ve yorum, kaynak taraması, makale yazımı, eleştirel inceleme

Sevgi Gökcüoğlu: Fikir, tasarım, veri toplama ve işleme, eleştirel inceleme

Aysun Özşahin: Danışmanlık/denetleme, analiz ve yorum, eleştirel inceleme

Tamer Edirne: Danışmanlık/denetleme, analiz ve yorum, eleştirel inceleme

Kaynaklar

1. Naja F, et al. Prevalence and correlates of complementary and alternative medicine use among diabetic patients in Beirut, Lebanon: a cross-sectional study. BMC complementary and alternative medicine 2014;14(1):185.
2. Küresel Hastalık Yüklü İşbirliği Ağı. Küresel Hastalık Yüklü Çalışması 2019. Sonuçlar. Sağlık Ölçümleri ve Değerlendirme Enstitüsü. 2020. <https://vizhub.healthdata.org/gbd-results/>
3. Kaplan M. Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın. Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Ankara 2010: 257.
4. Sayyar Ş. Geleneksel Tedavi Yöntemleri. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2014
5. Arslan M, Şahne BS, Şar S. Dünya'daki Geleneksel Tedavi Sistemlerinden Örnekler: Genel Bir Bakış. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi Ve Folklorik Tıp Dergisi 2016;6(3):100-105.
6. Radwan H, et al. Complementary and alternative medicine use among patients with type 2 diabetes living in the United Arab Emirates. BMC Complementary Medicine and Therapies 2020;20(1):1-12.
7. Rafi M, et al. A hospital-based study on complementary and alternative medicine use among diabetes patients in Rajshahi, Bangladesh. BMC complementary medicine and therapies 2020;20(1):1-9.
8. Ceylan S, ve ark. Complementary and alternative medicine use among Turkish diabetes patients. Complementary therapies in medicine 2009;17(2):78-83.
9. Çürük GN, Savar A. Diyabetik ayak ülserinde balı kullanımı. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2016;32(2):143-152.
10. Chang HY, Wallis M, Tiralongo E. Use of complementary and alternative medicine among people living with diabetes: literature review. J Adv Nurs 2007;58:307-19.

11. Wazaify M, et al. Complementary and alternative medicine use among Jordanian patients with diabetes. *Complementary therapies in clinical practice* 2011;17(2):71-75
12. Çalık A. Diyabet Tedavisinde Kullanılan Tamamlayıcı ve Alternatif Tedaviler: Literatür Derlemesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2017;1(2):79-84.
13. Pınar N, ve ark. Hatay İlinde Üniversite Hastanesi Endokrin Polikliniğine Başvuran Diyabet Hastalarının Bitkisel Ürün Kullanımı. *Konuralp Medical Journal* 2017;9: 202-206.
14. Yıldırım DI, Marakoğlu K. Complementary and alternative medicine use amongst Turkish type 2 diabetic patients: a cross-sectional study. *Complement Ther Med* 2018;41:41-6.
15. Topuz, S. Diabetes Mellituslu Hastaların Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi Kullanım Durumlarının ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarına Etkisi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul; 2018.
16. Raja R, et al. Tip II Diabetes Mellitus Hastalarında Tamamlayıcı ve Alternatif İlaç Kullanımına İlişkin Bilgi, Tutum ve Uygulamaları. *Tedavi* 2019;11(8):e5357.
17. Hashempur H, et al. Complementary and alternative medicine use in Iranian patients with diabetes mellitus, *Journal of Integrative Medicine* 2015;13(5): 319-325.
18. Bellikci Koyu E, ve ark. Tip 2 Diabetes Mellituslu Hastaların Bitkisel Destek Kullanım Durumları. *Akd Tıp D* 2021;7(3):377-384
19. Öztürk S, et al. Use of herbal products in type 2 diabetic patients. *The Medical Bulletin of Haseki* 2015;53:214-9.
20. Kaynak İ, Polat Ü. Diabetes Mellitus'lu Hastaların Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavileri Kullanma Durumları ve Diyabet Tutumları ile İlişkisi. *Genel Tıp Derg* 2017;27(2):56-64.
21. Numanoğlu E. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu Tip 2 Diyabetli Bireylerin Bitkisel Destek Ürünleri Kullanım Durumlarının Değerlendirilmesi Yüksek Lisans Tezi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, İstanbul, 2017.
22. Cengiz Z, Budak F. Use of complementary medicine among people with diabetes in Eastern Turkey: a descriptive study. *Complement Ther Clin Pract* 2019;36:120-4.
23. Selçuk Tosun A, Zincir H, Eliş E. Complementary and alternative medicine use and self-efficacy level in Turkish adults with type 2 diabetes mellitus. *Cukurova Med J* 2019 44:309-18.
24. İlhan M, et al. The use of complementary medicine in patients with diabetes. *North Clin Istanbul* 2016;3:34-8
25. Putthapiban P, Sukhumthammarat W, Sriphraprang C. Concealed Use of Herbal and Dietary Supplements among Thai Patients with Type 2 Diabetes Mellitus. *Journal of Diabetes & Metabolic Disorders* 2017;16:36.
26. Çıkladılmaz Ş. Diyabet Tedavisinde Kullanılan Bitkiler ve Bitkisel Ürünler. Bitirme ödevi, Erciyes Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Kayseri, 2013
27. Oksel E, Şişman NF. Diabetes mellitus'lu hastaların kullandıkları tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemleri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2009;25:27-36
28. Küçükçüçlü Ö, et al. Complementary and alternative medicine use among people with diabetes in Turkey. *Western Journal of Nursing Research* 2012;34:902-16.
29. Rutebemberwa E, et al. Use of traditional medicine for the treatment of diabetes in Eastern Uganda: A Qualitative Exploration of Reasons for Choice. *Biomed Central International Health and Human Right* 2013;13:2-7
30. Güven, Ş. D. "Diabetes Mellituslu Bireylerin Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi Kullanma Durumları". *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi* 9.2020;1-8
31. Khalaf AJ, Whitford DL. The use of complementary and alternative medicine by patients with diabetes mellitus in Bahrain: a cross-sectional study. *BMC Complementary and Alternative Medicine* 2010;10(1):35-39.
32. Manya K, Champion B, Dunning T. The use of complementary and alternative medicine among people living with diabetes in Sydney. *BMC Complementary and Alternative Medicine* 2012;12(1):2-5.